

Service de lutte contre la pauvreté,
la précarité et l'exclusion sociale

Steunpunt tot bestrijding van armoede,
bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting

Dienst zur Bekämpfung von Armut, prekären
Lebensumständen und sozialer Ausgrenzung

IGO
Instituut voor
Gerechtelijke Opleiding

IFJ
Institut de Formation
Judiciaire

Reflectiedag

De kijk van magistraten op armoede

9 december 2016

Verslag opgesteld door het Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting

INLEIDING

Het Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting verzamelt rechterlijke beslissingen die relevant zijn met betrekking tot de uitoefening van rechten in armoedesituaties. Het wordt daarbij ondersteund door een Begeleidingscomité. In dit Begeleidingscomité ontstond vorig jaar het idee om een colloquium te organiseren in verband met magistraten en mensen in armoede. Om die dag mee vorm te geven, vond het Steunpunt een partner in het Instituut voor Gerechtelijke Opleiding (IGO). Het resultaat werd een reflectiedag, georganiseerd op 9 december 2016, met als titel “*De kijk van magistraten op armoede*”. Deze reflectiedag gaf de aanwezigen ook de gelegenheid om kennis te maken met het project Rechtspraak van het Steunpunt. Zo werd een brochure uitgedeeld met de doelstellingen en activiteiten van het project, een oproep aan magistraten om het project te ondersteunen, en de manier waarop die ondersteuning kan plaatsvinden (doorsturen van rechtspraak; lid worden van het begeleidingscomité).

DOELSTELLINGEN

Verschillende doelstellingen lagen aan de basis van de dag. Vooreerst was er het doel om de bestaande praktijken van magistraten die geconfronteerd worden met situaties van armoede naar voren te brengen. Ook wou men de deelnemers sensibiliseren voor de realiteit van bestaansonzekerheid, armoede en sociale, economische en culturele uitsluiting die ernstig afbreuk kunnen doen aan de waardigheid en de fundamentele rechten van de mens. Bovendien wou men toelichten hoe het justitiële optreden de sociale uitsluiting verder in de hand kan werken. Tot slot wou men elementen van oplossing aanreiken vanuit de praktijk om deze vicieuze cirkel te doorbreken.

DEELNEMERS

Het aantal deelnemers, zo’n 70-tal personen, bestond grotendeels uit tweedejaars gerechtelijke stagiairs, maar ook uit magistraten van zowel de zetel als van het Openbaar Ministerie; verder waren nog enkele advocaten aanwezig, alsook enkele verenigingen die dossiers behandelen waarin zich de problematiek van armoede stelt.

VERLOOP VAN DE DAG

Alle deelnemers werden verwelkomd door Raf Van Ransbeeck, directeur van het IGO, en Henk Van Hootegeem, adjunct coördinator van het Steunpunt. Er werd toegelicht dat de dag zou verdeeld worden over twee thema’s gerelateerd aan armoede, waarbij men telkens zou vertrekken vanuit een fictieve casus. De casussen waren geïnspireerd op de samenvattingen van rechtspraak die het Steunpunt publiceert op haar website, onder de rubriek “mensenrechten en armoede”. Over elke casus zou steeds eerst een paneldiscussie volgen, waarna de deelnemers zouden worden onderverdeeld in kleinere groepjes om onderling te discussiëren aan de hand van kernvragen.

1. CASUS 1

Deze casus werd ingeleid door professor Bernard Hubeau (Universiteit Antwerpen), en beschreef een situatie van iemand met meervoudige schuldenlast, problemen met de energiefactuur, en problemen met het leefloon.

De volledige casus ging als volgt:

“Het gaat niet zo goed met Eddy. Hij is 55 jaar, zit al een lange tijd zonder werk, kan het merendeel van zijn facturen niet meer betalen en heeft bovendien veel schuldeisers. Bovendien besliste het OCMW onlangs om zijn leefloon niet meer toe te kennen. Volgens het OCMW was er langs zijn kant geen bereidheid tot werken. Eddy sukkelde echter al een tijdlang met zijn gezondheid en sinds hij enkele jaren geleden zijn werk verloor gaat hij gebukt onder depressieve gedachten. Hij heeft er nog nooit iemand iets over verteld. Hij schaamt zich ervoor en meent dat het toch niets zou veranderen. Gisteren kreeg hij ook slechts nieuws. Hij ontving een brief met de boodschap dat hij voor de vrederechter wordt gesleept door zijn energieleverancier, wegens onbetaalde facturen. Hij begreep nochtans niets van die facturen en had enkele weken geleden om meer uitleg gevraagd, maar hij heeft nooit antwoord gekregen.

Tot slot, wat de schuldeisers betreft is Eddy al eens gaan informeren bij het OCMW. Hij legde hen uit dat hij nieuwe leningen moest aangaan om zijn oudere leningen te kunnen afbetalen. Toen hij vroeg of hij nog opties had, vertelde het OCMW hem over schuldbemiddeling. Eddy was echter bang dat hij dan nog heel zijn leven zou moeten afbetalen zonder zelf iets over te houden. En aangezien het OCMW zijn leefloon weigerde, heeft hij weinig vertrouwen dat ze hem zouden kunnen helpen met zijn schulden. Eén van zijn vrienden vertelde dat er maar één oplossing is: naar de rechtbank gaan en vragen om een volledige kwijtschelding van de schulden. Eddy heeft echter zijn twijfels over de rechtbank.”

PANELDISCUSSIE

Alexander Forrier, vrederechter van het vierde kanton Gent, mocht de spits afbijten. Die wees vooreerst op de belangrijke maatschappelijke rol die de vrederechter kan vervullen. Een uitspraak die juridisch correct is, maar tevens stevig onderbouwd is op maatschappelijk vlak, vormt de beste oplossing voor beide partijen. Een vrederechter moet als het ware een open forum creëren en in dialoog treden met de rechtzoekende. Zo verkrijgt de rechtzoekende de kans om zijn verhaal te doen en geeft dit nodige context aan het probleem. De heer Forrier gaf vervolgens ook een voorbeeld van de manier waarop in Gent stappen worden ondernomen om een rechtzoekende te helpen. Zo deelt de griffier er onder andere folders uit van het lokale CAW en OCMW, met als doel te vermijden dat men steeds opnieuw bij justitie belandt. Tot slot wees hij nog op het belang om de andere partij niet uit het oog te verliezen.

Voor Jean-François Neven, raadsheer in het arbeidshof te Brussel en lector aan de UCL, is de armoedeproblematiek veelzijdig en moet die transversaal worden benaderd. Armoede wordt veroorzaakt door tal van factoren, die altijd met elkaar in verband staan. Als mensen in armoede in contact komen met justitie, worden ze daar met heel wat procedures geconfronteerd, die vaak heel lang duren. Dit heeft niet alleen als nadeel dat mensen in het ongewisse blijven, maar het kost hen

ook heel wat tijd en energie. Armoede gaat ook gebukt onder een perceptieprobleem. Jean-François Neven verwijst naar een Frans onderzoek¹ waaruit blijkt dat 37 % van de bevolking vindt dat mensen in armoede te weinig doen om hun problemen te overwinnen. Dit recente onderzoek toont aan dat dit cijfer in nauwelijks enkele jaren tijd met 10 % is gestegen. Jean-François Neven hekelt tot slot de als het ware institutionele logica waarachter bijvoorbeeld OCMW's zich al te vaak verschuilen. Armoede vereist een persoonlijke, transversale benadering en elke vorm van institutioneel geweld moet hierbij worden gemeden.

Nele Van De Sype, gerechtelijk stagiair bij het arbeidsauditoraat Gent, sprak vervolgens over het belang van empathie en perspectief. Men kan als rechter sommige zaken vanzelfsprekend vinden, die voor iemand in armoede helemaal niet vanzelfsprekend zijn. Denk maar aan sparen bijvoorbeeld. Voor iemand die opgegroeid is in armoede en dat nooit geleerd heeft, kan dit veel moeilijker lijken dan het is. Bovendien kan de rechter soms een maandelijkse afbetaling opleggen, die op zich relatief laag lijkt, maar voor iemand in armoede gewoon onrealistisch is. Een afbetalingsplan dat niet realistisch is, zorgt enkel voor frustratie bij de schuldenaar, waardoor die eventueel helemaal afhaakt en beide partijen met lege handen naar huis gaan.

Volgens Didier Noël, wetenschappelijk coördinator bij het Observatorium Krediet en Schuldenlast, is armoede niet louter een juridische kwestie. Een groot probleem in dit verband is dat mensen te laat hulp vragen; vaak kampen ze dan al met veel schulden. Het heeft ook te maken met een gebrek aan kennis. Omdat mensen te weinig middelen hebben, komen ze terecht in een soort van gedachtenkeurslijf dat hen belemmert om de juiste beslissingen te nemen. Het is belangrijk om de mensen bij te brengen dat ze bedachtzaam met hun budget moeten omspringen. Didier Noël laat zich positief uit over het recente onderzoek van de Katholieke Hogeschool Kempen over het standaardbudget. De procedure van collectieve schuldenregeling biedt interessante mogelijkheden omdat deze procedure verder kijkt dan het louter juridische aspect en efficiënte en effectieve oplossingen zoekt. Sommige aspecten van de collectieve schuldenregeling gaan nog verder in het beschermen van de debiteur, zoals de volledige kwijtschelding van schulden en de zogenaamde 'zero'-regeling (waarbij de debiteur geniet van een tijdelijke opschorting van zijn terugbetalingsverplichting).

Het laatste panellid was Hilde Linssen, stafmedewerkster bij het "Netwerk tegen Armoede vzw". Volgens mevrouw Linssen heerst bij mensen in armoede het idee dat het recht er niet is om hen te helpen, maar om in de problemen te geraken. Mensen in armoede weten vaak niet waar ze recht op hebben. Wanneer ze het wel weten, ervaren ze vele drempels (administratie, kosten, wantrouwen) om die rechten op te eisen. Ze wees er ook op dat een probleem nooit alleen komt. Een magistraat kan dat nooit allemaal oplossen, maar voor haar was het wel belangrijk om er rekening mee te houden. Ze betreurde bovendien de soms te korte termijnvisie op inkomsten, zoals bijvoorbeeld een verzoek te stoppen met een opleiding en direct naar werk te zoeken binnen de procedure van de collectieve schuldenregeling. Ook gaf ze aan dat het taalgebruik van juristen vaak te moeilijk is. Mensen in armoede begrijpen soms niet eens wat er in een oproepingsbrief beschreven staat. Tot

¹ Observatoire National de la Pauvreté et de l'Exclusion Sociale, *L'évolution de la pauvreté en France : les nouvelles formes de l'aggravation, Suivi annuel des indicateurs de pauvreté et d'exclusion sociale, Edition 2015*, Paris, 2015, 7.

slot gaf ze nog mee dat magistraten ook een bepaalde rol kunnen spelen naar advocaten toe. Zo kunnen zij erop toezien dat er kwaliteitsvol wordt opgetreden voor arme mensen; iets wat vandaag de dag helaas niet steeds het geval is.

WORKSHOPS

In de workshops was het de bedoeling te discussiëren rond bepaalde kernvragen. De moderator gebruikte daartoe de volgende vragen als leidraad:

- (1) *Speelt het mensbeeld, dat u zich bij het aanhoren van het relaas van de rechtzoekende vormt, een rol bij uw uiteindelijke beslissing in deze casus? Kan er in deze casus sprake zijn van vooroordelen ten opzichte van de rechtzoekende?*
- (2) *Welke rol speelt de “perceptie” van de armoede tegenover de “realiteit” van de armoede? Het kan bijvoorbeeld moeilijk zijn voor mensen in armoede om te praten over de problemen die eventueel aan de grondslag liggen van hun situatie. Is het de taak van de magistraat om dergelijke problemen te achterhalen? Of mag men van de rechtzoekende zelf een actievere medewerking verwachten?*
- (3) *Even de zaken omkeren. Vele rechtzoekenden in een situatie van armoede zijn wantrouwig ten opzichte van justitie. Denkt u dat dit gerechtvaardigd zou kunnen zijn?*
Zou het kunnen dat de moeilijke/vermoeilijkte toegang tot kwalitatieve juridische bijstand ertoe leidt dat mensen in armoede systematisch benadeeld worden in hun omgang met het gerecht?
- (4) *Is er in de rechtspraak ruimte voor een resultaatgerichte denkwijze, waarbij men niet louter op zoek gaat naar een juridisch correcte oplossing voor de rechtzoekende, maar ook een effectieve oplossing?*

GROEP 1 (NL) – MODERATOR: ALEXANDER FORRIER

Voor de deelnemers van de eerste groep vormde communicatie het sleutelwoord. De rechtbank moest volgens hen een instantie zijn waar dialoog mogelijk is, en waar doorverwezen wordt naar de relevante hulpverlening. Zo werkt men aan de oplossing zelf, maar ook aan het wantrouwen dat tegenover justitie heerst. De groep vond het ook belangrijk om aandacht te hebben voor de andere partij, aangezien de uitspraak door beide partijen moet gedragen worden.

Volgens deze groep ligt er ook een verantwoordelijkheid in het gehele maatschappelijke proces dat aan het rechterlijk optreden voorafgaat. Zo vond men het belangrijk dat mensen uit de sociale sector weten hoe een rechtbank werkt, opdat deze een correcte uitleg kunnen geven aan wie juridische problemen heeft. Bovendien opperde men ook dat juridische problemen soms kunnen vermeden worden door preventief te informeren vanuit de sociale sector (over bijvoorbeeld de gevolgen van bepaalde contracten).

In het verlengde van deze gedachtengang, meende de groep dat een rechter stappen moet ondernemen om te weten wat er buiten zijn rechtszaal leeft. Zo kan die bijvoorbeeld jaarlijks contact opnemen met de OCMW's, CAW's, en dergelijke uit de buurt.

GROEP 2 (NL) – MODERATOR: FREEK LOUCKX

Mensen in armoede staan vaak wantrouwig tegenover justitie. Als ze contact krijgen met justitie is dat vaak gedwongen en vanuit een verdedigende positie. Nochtans zijn er wel drempelverlagende initiatieven (zoals bijvoorbeeld de brochure van de Koning Boudewijnstichting 'Wegwijs in de Arbeidsrechtbank'). Een nadeel blijft wel dat de rechtbank in zo'n groot justitiegebouw is gevestigd. De justitiehuisen en hun rol zijn vrij onbekend. In functie van een beter contact met mensen in armoede, wordt het voorstel gedaan van een 'voorkamer' bij een rechtbank waar mensen hun verhaal zouden kunnen doen.

In het algemeen is er een tekort aan plaatsen of platforms waar de justitiële actoren en de sociale actoren elkaar kunnen ontmoeten. In Leuven is nu een platform met mensen uit de rechtbanken en het OCMW maar de armoedeverenigingen ontbreken er nog. De magistraten hebben nood aan een aanspreekpunt in de sociale sector; de mensen zo maar doorsturen is geen goede zaak.

Verskillende deelnemers vinden dat de magistraten een signaalfunctie hebben. Zo is er een gevaarlijke tendens aan de gang waarbij de overheid de toegang tot de rechtbank telkens verhoogt, zie bijvoorbeeld kosten voor het neerleggen van een verzoekschrift. Het Steunpunt Armoedebestrijding verwijst naar de praktijk van een – ondertussen gepensioneerd - vrederechter in Grâce-Hollogne die een soort [jaarverslag](#) uitbracht met zijn cijfers en waarnemingen en naar zijn [tweejaarlijkse Verslagen](#) met signalen, inzichten en aanbevelingen uit de praktijk voor de beleidsvoerders.

GROEP 3 (FR) – MODERATOR: JEAN-FRANÇOIS NEVEN

De groep heeft zich in eerste instantie gebogen over de kwestie van de perceptie van armoede vanuit het standpunt van de verteller, dat vrij feitelijk en zelfs gunstig was. Er was geen sprake van negatieve sentimenten of vooringenomenheid, maar wel van een zekere vorm van empathie voor Eddy. Het verhaal is gestructureerd (in tegenstelling tot het relaas van Eddy voor de rechtbank), en wordt objectief gebracht. Wel wordt bewust bepaalde informatie weggelaten (zo weten we niet waarom Eddy 'aan de deur wordt gezet' door het OCMW). De toon is wel wat paternalistisch. De gevoelens van Eddy, die de groep bij het lezen van de case ervaart, zijn schaamte, wantrouwen, angst voor instellingen en fatalisme.

De groep heeft zich ook gebogen over de kwestie van de positie van de rechter, zonder evenwel tot een consensus te komen. De aanpak verschilt afhankelijk van de bevoegde instantie: de vrederechter of de arbeidsrechtbank. De manier waarop Eddy zich aanbiedt - al dan niet met advocaat - speelt ook een rol. Over het algemeen stellen mensen met een grote schuldenlast zich ofwel heel passief of heel assertief of zelfs agressief op tijdens de hoorzitting. De magistraat moet Eddy naar de volgende informatie vragen: hij moet informeren naar zijn gezondheidstoestand, vragen waarom hij niet meer bij het OCMW terecht kan en nagaan of hij werk zoekt. De uiteenzetting van de feiten in het vonnis mag niet te lang of te uitgebreid zijn, maar mag wel wat context bevatten. Wat de empathie van de rechter betreft, moet die gaan voor een gulden middenweg. Er mag zeker geen sprake van medelijden zijn.

De groep heeft het tot slot kort nog gehad over het wantrouwen bij Eddy. Als hij naar de hoorzitting komt, wijst dit erop dat hij toch niet zo wantrouwig is.

GROEP 4 (FR) – MODERATOR: GAUTHIER MARY

De groep heeft een interessante discussie gevoerd, zonder evenwel tot een echte consensus te komen. Uit de gesprekken komen zeven ideeën naar voren:

1. Een gerechtelijk antwoord op de armoedeproblematiek kan, voor zover hierbij het netwerk wordt ingeschakeld (op initiatief van de magistraat).
2. Een manier om tijd te winnen in een dossier is de zaak verdagen naar een latere hoorzitting.
3. Collectieve schuldenregeling wordt soms gezien als een betuttelende procedure.
4. Het is niet de taak van de rechter om een oplossing voor armoede te vinden. Iedereen is hiervoor verantwoordelijk.
5. De rechter is een mens en heeft dus ook vooroordelen en emoties. Het is zijn verantwoordelijkheid om die aan de kant te schuiven en op zoek te gaan naar dé waarheid.
6. Is het recht een middel om te komen tot een oplossing voor een concrete situatie of moet men zich neerleggen bij de letter van de wet?
7. De toegang tot rechtsbijstand wordt almaar moeilijker en dat is een echt probleem.

2. CASUS 2

Deze casus werd ingeleid door Jacques Fierens, advocaat en tevens professor aan de universiteit van Namen. Casus 2 beschreef een situatie van een vrouw die, in het bijzijn van haar kinderen, bedelt op straat.

De volledige casus ging als volgt:

“Aishe, een dertigjarige Romavrouw, leeft in België zonder wettelijk verblijf. Ze is ongeletterd, werkloos, en leeft in een gehuurd gebouw samen met negen andere mensen. Elke dag gaat ze naar het centraal station. Warme of koude dagen, regen of zonneschijn; stevast zit ze buiten te bedelen met één van haar twee kinderen, haar jongste dochter. Die heet Lyuba en is slechts 1 jaar oud. Aishe verdient op die manier ongeveer 350 euro per maand. Vroeger was het wat meer toen ze haar oudste dochter vroeg om voorbijgangers aan te spreken, maar dat deed ze slechts sporadisch wanneer het echt nodig was.

Onlangs werd ze aangesproken door een Romabemiddelaar. Die vertelde haar over een nieuwe crèche waar Lyuba zo goed als gratis terecht zou kunnen overdag. Aishe meent echter dat het onwaardig zou zijn om haar kind door anderen te laten opvoeden en verzorgen. Ze zou dan ook minachtend bekeken worden door de andere Romavrouwen die ze kent. Bovendien zou ze minder geld krijgen van voorbijgangers zonder haar kind. Ze betwijfelt dan ook of ze zou kunnen overleven zonder haar erbij. Toch vreest ze elke dag dat men Lyuba gaat afnemen van haar. Haar oudste dochter van 13 jaar, Nadya, werd immers al geplaatst in een instelling, nadat ze op haar eentje ging bedelen verderop in de straat waar Aishe aan het bedelen was.

De bemiddelaar had tot slot nog ander nieuws. Hij vertelde over een aantal nieuwe maatregelen die de stad ging treffen naar aanleiding van verschillende evenementen over het jaar heen. Tijdens die periodes zou er een bedelverbod komen op verschillende plaatsen in de stad, waaronder het centraal station. Aishe hoopt alvast dat de maatregelen er niet komen, want het inkomensverlies zou catastrofaal zijn voor haar.”

PANELDISCUSSIE

Volgens Marie-France Carlier, rechter in de familie- en jeugdrechtbank te Namen, afdeling Dinant, hebben kansarme mensen angst voor justitie in het algemeen, maar vooral voor de jeugdrechter en voor de maatschappelijk werkers omdat ze vrezen dat hun kinderen zullen worden geplaatst. Deze mensen zijn echter niet altijd verantwoordelijk voor hun onzekere bestaan (ontoereikende huisvesting bijvoorbeeld). In het arrondissement Dinant verblijven mensen almaar vaker in stacaravans op kampeerterreinen omdat ze geen huur kunnen betalen. Vormt hun onzekere situatie een gevaar voor hun kinderen? Een ideale oplossing die de rechter in dit soort gevallen (moeder met twee kinderen) toepast, is het 'moedertehuis'. Ze vindt het belangrijk dat de jeugdrechter voldoende tijd neemt om de ouders goed uit te leggen waarom hij of zij beslist om hun kind te plaatsen. Vaak wordt te weinig uitleg gegeven, wat leidt tot onbegrip, woede of wanhoop. Duidelijke uitleg aan de ouders maakt dat ze de genomen beslissing kunnen aanvaarden en eventuele hefbomen in werking kunnen zetten. Het gevaar voor dubbele institutionele mishandeling bestaat: ofwel worden de kinderen te snel geplaatst, ofwel wachten de partijen - uit een zeker medeleven met de ouders - soms te lang om ze te plaatsen, wat in het latere leven voor de kinderen negatief uitpakt omdat ze te weinig werden gestimuleerd. Empathie moet, medelijden mag niet. De jeugdrechter moet zijn of haar verantwoordelijkheid nemen en moet oog hebben voor het reële gevaar dat het kind in zijn leefomgeving loopt. Hij of zij mag niet het risico lopen dat het kind wordt mishandeld, noch in zijn leefomgeving, noch door plaatsing in een instelling.

Vervolging is in een casus zoals deze zelden een oplossing, meende Els Traets, substituut-procureur des Konings bij het parket Antwerpen. Men diende volgens haar in te zetten op hulpverlening en rekening te houden met eventuele culturele verschillen. Er moet immers altijd eerst de mogelijkheid zijn tot dialoog. Anderzijds primeert wel steeds het belang van het kind. Een plaatsing mocht volgens mevrouw Traets slechts een uitzonderlijke oplossing zijn, niettemin meende ze dat er in een casus als deze vaak geen alternatieven zijn. Zo beschikt de vrouw die bedelt vaak niet over een netwerk waarop ze kan terugvallen, en ontbreekt een vriend of vriendin die het kind kan opvangen, een vertrouwenspersoon met wie ze een gesprek kan aangaan, of een persoon die haar financieel kan ondersteunen.

Chantal De Bremaeker, advocate bij de Franstalige balie te Brussel, heeft niet echt ervaring met de Romaproblematiek, maar meer met minderjarigen in een problematische opvoedingssituatie. Plaatsing is het laatste redmiddel, maar door de specifieke levenswijze van de Roma ("minder benaderbaar door gezinszorg") een andere oplossing vaak niet mogelijk. Het welzijn van het kind staat altijd voorop. Ze verwijst in dit verband naar twee grote problemen: er zijn weinig bemiddelaars, er is weinig externe hulp voor magistraten en er is het imago van justitie dat maakt dat mensen niet snel geneigd zijn om er een beroep op te doen.

Koen Geurts, stafmedewerker Roma en woonwagengedwongen Foyer Brussel vzw, vertelde over zijn rol als Roma-bemiddelaar. Zo'n bemiddelaar probeert inzicht te krijgen in de situatie van het gezin. Waarom gaat iemand bedelen met haar kinderen. De oorzaak was volgens de heer Geurts niet te wijten aan de cultuur, aangezien er geen uniforme Roma-cultuur bestaat. Slechts een minderheid bedelt; een minderheid van die minderheid doet dat met kinderen. Het doel is uiteindelijk om bedelende kinderen tegen te gaan en scholarisatie te bevorderen. Op de eerste plaats moet dit gebeuren via dialoog en bemiddeling. Slechts als dat niet werkt, moet men kunnen beschikken over

een stok tussen de deur. In verband met dat laatste betreurde de heer Geurts dat er geen consequente aanpak is van spijbelen, en dat er teveel geseponeerd wordt.

Luc Lefèbvre, coördinator bij de vzw Luttés Solidarité Travail (LST), legt uit dat zijn beweging is ontstaan na verschillende vaststellingen: toename van armoede; criminalisering van armoede wordt een beleidsmiddel om bestaansonzekerheid te bestrijden; bedelen is een recht, want het is een ultieme manier van overleven. Als reactie op deze vaststellingen, hebben mensen die in armoede leven, zich georganiseerd en verenigingen opgericht met als bedoeling op te komen tegen armoede en gehoord te worden door de administratie. Deze verenigingen beschouwen collectieve strijd als een middel om rechten af te dwingen (zoals het bestaansminimum, sociale rechtvaardigheid). Ze geven de voorkeur aan de emancipatie in plaats van de onderdrukking van armen en vinden dat het burgerschap van de allerarmsten moet worden erkend en concreet vorm moet krijgen.

WORKSHOPS

Hier gold hetzelfde principe als in de voormiddag. De workshops werden vorm gegeven door dezelfde kernvragen als bij casus 1.

GROEP 1 (NL) – MODERATOR: ELS TRAETS

De groep sprak voornamelijk over de vooroordelen die een rechter sturen en het wantrouwen bij de rechtzoekende. Men vond het belangrijk om te beseffen dat iedereen handelt vanuit bepaalde vooroordelen, ook de magistraat zelf. Door zich daarvan bewust te zijn kan men net proberen om objectiever te zijn. Als magistraat is het in een casus als deze ook belangrijk om een beroep te doen op professionele actoren uit het veld, zoals de Roma-bemiddelaars. Deze kunnen het denkproces van de rechtzoekende vertalen naar de juridische context, en omgekeerd kunnen zij het complexe juridische systeem begrijpelijk maken naar de rechtzoekende toe. Dat helpt niet alleen tegen vooroordelen, maar moet ook voor een stuk het wantrouwen bij de rechtzoekende wegnemen.

GROEP 2 (NL) – MODERATOR: JOS DECOKER

Wat het strafrechtelijk luik betreft wordt de vraag gesteld of het een misdrijf is om te proberen overleven. Belangrijk is dat men kijkt naar de context. Een magistraat moet zich open opstellen en ook de vraag stellen 'waarom'? Het is evident om naar het verhaal van iemand te luisteren maar dit vraagt veel tijd en een dergelijke aanpak staat momenteel onder druk.

Wat de bestuurlijke handhaving betreft wordt gevraagd naar de opportuniteit van de GAS-boetes: het is de taak van de rechter om straffen op te leggen. Er is theoretisch beroep mogelijk bij een GAS-boete maar deze mogelijkheid wordt niet gebruikt door groepen in armoede. Een deelnemer verwijst naar het Joeri-project in Mechelen waarbij de politie gaat praten met jongeren en hun gezinnen in plaats van te grijpen naar GAS-boetes. Een deelnemer benadrukt dat we in België over een goed Burgerlijk Wetboek en Strafwetboek beschikken, maar er wordt bespaard op mensen en telkens weer gesleuteld aan wetgeving.

Magistraten zouden meer voeling moeten kunnen krijgen met groepen in armoede en bestaansonzekerheid. Er wordt verwezen naar een magistrate die aantal jaren als opvoedster heeft

gewerkt, wat een interessante ervaring is gebleken. Als gerechtelijk stagiair kan je ook op 'buitenstage'; een deelnemer heeft in een OCMW kunnen werken.

GROEP 3 (FR) – MODERATOR: MARIE-FRANCE CARLIER

De eerste vraag waarover de groep zich buigt of magistraten soms bevooroordeeld zijn.

Supervisie door magistraten is belangrijk. Ze moeten immers voortdurend hun kijk op de samenleving in vraag stellen, hun oor te luisteren leggen en hun vak met liefde blijven uitvoeren (problematiek van de mobiliteit van magistraten).

Vervolgens komt de problematiek van de perceptie van armoede aan bod. Het gaat niet alleen om geld, maar ook om rechten. De magistraat moet vragen stellen om naar informatie te 'hengelen'. Er is een probleem met de toegankelijkheid van justitie, meer bepaald door de hervorming van de BJB's en de verhoging van de rolrechten. De armen worden zo geconfronteerd met echt institutioneel geweld.

In derde instantie is er het wantrouwen voor justitie. In de ogen van de rechtzoekende lijken advocaten soms onder één hoedje te spelen met de rechter. De rechtzoekende begrijpt dit niet altijd. Het is duidelijk dat de moeilijk toegankelijke justitie systematische de armste mensen benadeelt.

Tot slot somt de groep enkele interessante juridische praktijken op.

- Op het gebied van arbeidsrecht kan de rechter zich op basis van bepaalde rechtspraak baseren op alle eerdere problemen van een rechtzoekende, voor zover die tot zijn materiele bevoegdheid behoren.
- Magistraten mogen er niet voor terugdeinzen om gebruik te maken van supranationale wetgeving.
- Artikel 23 van de Grondwet mag ingeroepen worden om uitzettingen te verhinderen.
- Ongelijke wapens: bepaalde magistraten kiezen ervoor om de argumenten nooit ambtshalve op te werpen voor administraties, maar wel voor individuen.

GROEP 4 (FR) – MODERATOR: CHANTAL DE BREMAEKER

De groep raakte het niet eens, maar onthoudt het volgende:

- Het klopt dat de magistraat veroordelen heeft. Het is zijn taak om niet alleen de feiten te bekijken, maar om ruimer te gaan. Hier is een belangrijke rol voor de advocaat weggelegd.
- Opleiding van gerechtelijke stagiairs: moet men eerst advocaat zijn geweest?
- Vaak zijn mensen niet op de hoogte van de wet en weten ze niet wat de gevolgen zijn als ze om bijstand vragen.
- Er is soms sprake van 'na-oordelen' wanneer de rechtzoekende ongelijk krijgt. De rechter moet de tijd nemen en zijn of haar beslissing goed toelichten.
- Netwerken is heel belangrijk omdat magistraten weinig armslag hebben.

3. SLOTBESCHOUWINGEN

Aan het einde van de dag volgden twee syntheses van de beschouwingen van de panelleden en de discussie uit de workshops. De eerste synthese werd voorgedragen door Steven Gibens, onderzoeker (Universiteit Antwerpen), lector (Karel de Grote Hogeschool) en advocaat. Philippe Versailles, advocaat bij de balie te Namen en vorser (Universiteit Namen), voorzag de tweede synthese.

De heer Gibens opende door zich luidop af te vragen of al deze tragedies niet konden vermeden worden. De rechtbank is immers het curatieve proces, waar het probleem al aanwezig is en de beslissing moet geveld worden. Hij meende daarom dat preventie een belangrijkere rol te spelen heeft. Vervolgens stelde hij de vraag hoe iedereen kijkt naar armoede. Hij maakte een onderscheid tussen de leefwereld (de socio-culturele omgeving) en de systeemwereld (regels en normen). Deze dienen samengebracht te worden op basis van vier pijlers. De eerste pijler betreft professionele nabijheid, en de relatie tussen empathie en recht. Het recht kan de oplossing vormen of net de zaken blokkeren. Een tweede pijler gaat over verantwoordelijkheid en hoe die in te vullen. Werken we doelgericht of net zeer principieel? Een derde pijler die essentieel is, betreft communicatie. Men moet aandacht hebben voor dialoog met de rechtzoekende zelf, maar ook met organisaties uit de omgeving. Bovendien moet men erover waken dat het juridisch taalgebruik duidelijk is voor iedereen. Tot slot is er een vierde belangrijke pijler: tijd en ruimte. De heer Gibens wees op het belang van tijd vrij te maken voor een reflectiedag zoals deze, en preees bovendien initiatieven zoals de Foyer te Brussel.

Meester Versailles heeft als inleiding zijn eigen versie van het verhaal van de drie biggetjes verteld. Hij wilde zo wijzen op de ongelijkheid tussen mensen voor de rechter tegenover de 'grote boze wolf' van de tegenspoed. Wat de vragen betreft die een magistraat zich moet stellen om tot een beslissing te komen, heeft hij het belang benadrukt van artikel 1244 van het Burgerlijk Wetboek en het daarin vervatte concept van de schuldenaar die 'ongelukkig en te goeder trouw is'.

Meester Versailles stelt de rechter ter overweging vier zienswijzen/benaderingen voor:

- Kijk op armoede: armoede is een complexe aangelegenheid met veel facetten. De armste mensen zijn de eerste actoren in de strijd om het bereiken van een betere bescherming.
- Kijk op de samenleving: armoede is een maatschappelijk gegeven. Er zijn armen omdat er rijken zijn. Er moet meer evenwicht komen in de machtsverhouding tussen armen en instellingen.
- Kijk op justitie: het is duidelijk dat er sprake is van institutioneel geweld. Zo is er het taalgeweld ('bevel tot uithuiszetting'). We moeten werk maken van het onthaal van de rechtzoekende (minder stress, meer luisteren naar de mensen). De vonnissen moeten beter worden gemotiveerd en toegelicht in een bevattelijke taal.
- Kijk op recht: als magistraat moet je creatief zijn en niet aarzelen om het recht te laten vooruitgaan!

4. INDRUK VAN DE DAG VOOR HET STEUNPUNT

Het was zeer tevredenstellend om zoveel motivatie en engagement te zien, zowel bij de sprekers als bij de deelnemers aan de workshops. Zo werd er steeds constructief bijgedragen aan interessante discussies over armoede-gerelateerde problemen en werden mogelijke oplossingen besproken om de band tussen justitie en mensen in armoede te versterken. Na deze uitstekende eerste samenwerking met het Instituut voor Gerechtelijke Opleiding, hoopt het Steunpunt dan ook gelijkaardige evenementen te organiseren in de toekomst. Op vraag van het Begeleidingscomité zal het Steunpunt onderzoeken hoe in het kader van een toekomstig evenement meer plaats kan gegeven worden aan mensen die in armoede leven.

Service de lutte contre la pauvreté,
la précarité et l'exclusion sociale

Steunpunt tot bestrijding van armoede,
bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting

Dienst zur Bekämpfung von Armut, prekären
Lebensumständen und sozialer Ausgrenzung

Koningsstraat 138
1000 Brussel

WWW.ARMOEDEBESTRIJDING.BE

IGO
Instituut voor
Gerechtelijke Opleiding

IFJ
Institut de Formation
Judiciaire

Louizalaan 54
1000 Brussel

WWW.IGO-IFJ.BE/NL